

TOPLUMSAL MUHALEFETİN MİNÖRLEŞMESİ VE AYRIŞIK-PARÇALI GÖRÜNÜRLÜĞÜ

Mihridin Arusî (Filibeli Ahmed Hilmi)

Çevrimyazı: Bedri MERMUTLU

Özet: Çağımız koşulları insanlığı bütünsel çözümlerden gittikçe uzaklaştırdığı gibi, ortak sorunları olan toplumları, kitleleri ve bireyleri de birbirinden ayırmaktadır. Sorunlar belki de tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar küresel ölçekte yaşanmaktadır. Buna karşılık bütünsel çözüm önerilerine sırtını çeviren bir tavır alış söz konusudur. Halbuki insanlığın karşılaştığı sorunlar karşısında bütünsel yaklaşımlara her zamankinden daha fazla ihtiyaç bulunmaktadır. Özgürlükleri genişletmenin yolu birey ve toplum arasındaki uyum ve dengeyi yakalayan eşitlikçi ve adil bir düzenden geçmektedir. Batı dünya egemenliğinin insanlığa böyle bir seçenek sunmadığı gün gibi aşikardır. Bu çalışmada, tartışmalar bu çerçevede yürüyecektir.

Anahtar Kelimeler: Muhalefet, Batı dünya egemenliği, Küreselleşme.

MINORIZATION OF SOCIAL OPPOSITION AND DECOMPOSED-PIECED VISIBILITY

Mihridin Arusî (Filibeli Ahmed Hilmi)

Translated by: Bedri MERMUTLU

Abstract: The conditions of our age not only distance humanity from holistic solutions, but also separate societies, masses and individuals with common problems from each other. Problems are experienced on a global scale, perhaps more than at any other time in history. On the other hand, there is an attitude that turns its back on holistic solution proposals. However, holistic approaches are needed more than ever before in the face of the problems faced by humanity. The way to expand freedoms is through an egalitarian and fair order that captures the harmony and balance between the individual and the society. It is clear as day that Western world domination does not offer such an option to humanity. In this study, the discussions will proceed within this framework.

Keywords: Opposition, Western world domination, Globalization.

TOPLUMSAL MUHALEFETİN MİNÖRLEŞMESİ VE AYRIŞIK-PARÇALI GÖRÜNÜRLÜĞÜ

Mihridin Arusî (Filibeli Ahmed Hilmi)
Çevrimyazı: Bedri Mermutlu

*“Ben sadece namuslu olmakla övünen kişiyi adam-
dan saymıyorum. Toplumu iyiye, güzele götürmek
için kendi gibi namuslu insanlarla birlikte bir çaba
harcamamışsa, çevresindeki uygunsuz gidişe baş-
kaldırmamışsa, o kişi namussuzdur benim için.”*

Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*

XIX. yüzyıldan itibaren toplumsal hareketlerin gelişim seyrinde belirli dönem noktaları vardır. Örneğin 1871 Paris Komünü, kitle hareketleri ekseninde gelişen devrimler dalgasının sonunu, ani bir kesintiye işaretler. Avrupa’da I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Almanya’da Spartakistler ya da 1936-39’da İspanya’da anarşistler örneğinde olduğu gibi daha çok ulusal ölçekte gerçekleşen bazı devrimci kalkışmalar görülse bile, bu hareketler şiddetle bastırılır ve arkası gelmez. Avrupa’da devrimler dönemi kapanmaya yüz tutarken, XX. yüzyılın başlarında Rusya’da Ekim Devrimi, Türkiye’de Milli Mücadele ve Kemalist devrim, Çin’de köylü ayaklanmaları ile büyük kitlesel hareketler dalgası neredeyse bütün Asya kıtasını vurur. Soğuk Savaş yılları, Mayıs 1968, Berlin Duvarının yıkılışı ve 1991’de Sovyetler’in çöküşü kitlesel toplumsal hareketlerin dönüşümünü belirleyen önemli eşiklerdir.

Muhalefet eyleminin genellikle “sol” ile yakından ilişkili bir kavram olduğu bir gerçek; sağ daima muktedirlerin cephesinde konumlanmıştır; en azından sağ ve sol kavramlarının tarihsel olarak kökünde yer alan Fransız Devriminden bu yana. Dünyada ve Türkiye’de sol Sovyetler’in çöküşünden sonra hem moral hem de örgütsel bakımdan genel bir dağınıklık manzarası sergilemekte. Bu, olgusal bir durum. Ancak ilginç olan, solun yaşadığı bu çöküntünün reel-sosyalizm deneyiminin çöküşüyle bu kadar yakın ilişkili olmasıdır. Gerçekte bu durum XX. yüzyıl solunun SSCB deneyimine bağımlılığından kaynaklanmıyor. Doğrusu bu yetersiz bir açıklama olur. Çünkü dünyada sol hareketlerin büyük bölümü Sovyet tipi sosyalizmle özdeş değildi. Sorun, yeni dönemde solun liberal-kapitalist hegemonya karşısında kendisine ait, alternatif bir söylem üretememesinde aranmalı. Gerçekten de sol, muhalif doğasından uzaklaşarak neo-liberal söyleme teslim olmuş durumdadır. Uluslararası medyanın ve hegemonik entelektüel güçlerin sosyalizmin artık bir seçenek olmaktan çıktığı yönündeki beyanları sol içinde son derece etkili olmuştur. Başka deyişle neo-liberal güçler, sol muhalefetin mevcut dünya egemenliğine karşı pozisyonunu kendisi için zararsız, düzen içi bir muhalefete kanalizasyon etme başarısını göstermiştir. Dünya solunun hem reel-sosyalizmin sorunlarını aşma hem de neo-liberal hegemonyanın saldırılarını bertaraf etme şansı bulunmaktaydı. Ancak sol, sınıf siyasetinden ve ekonomizmden hızla uzaklaşarak hegemonik muhalif yönünü özgürlükçülük, feminizm, ekolojizm, kültüralizm vb. yaklaşımlarla telafi etmeye yöneldi. Bu tavır, mevcut dünya düzenine gerçek bir karşı koyuş için yeterli değildi. Nitekim olmadığı da açıkça görüldü. Sol, kapitalizmin piyasa ve rekabet ilişkilerine bir karşı duruş sergileyemediği gibi, iktidar kavrayışından/beklentisinden uzaklaşarak mevcut iktidar mekanizmalarının paydaşı haline geldi. Bugün sol bir gelecek vizyonunu temsil etmiyor, bütünsel bir bakış açısından ve kavrayış kabiliyetinden, yeni bir yaşam tahayyülünden (bir ütopyadan) yoksun. Buna paralel olarak büyük anlatıların, bütünsel yaklaşımların ve ütöpik arayışların yerini parçalı/minör değer ve hedeflerin aldığı, bütün temel değerlerin (eşitlik, sosyal adalet, emek vb. gibi) buharlaştığı, yerlerine içi boşaltılmış gününbirlik değerlerin ikame ve empoze edildiği, belirsizliklerle dolu bir dünya almıştır. Modernitenin en aşırı, uç noktalarına varması sonucunda doğan belirsizlikler kolektif tasavvurların, kitlesel dayanışmanın ve mücadele perspektiflerinin anlamını yitirmesine yol açmıştır. “Küreselleşme” çığırına rağmen, dünyayı bir bütün olarak algılayan yaklaşımların yok olması, daha parçalı, lokal, kısmi ve tikel bakış açılarının öne çıkması ilgi çekicidir. Daha doğru bir deyişle sermaye ve politik güç aşırı tekeldi ve küresel bir çerçevede bütünleşirken (majörleşme hali), emeğin, dayanışmanın, muhalefetin lokalleşmesi (minörleşme hali) çarpıcı bir paradoks oluşturuyor. Gerçekten de SSCB önderliğindeki sosyalist blok ile ABD önderliğindeki kapitalist blok arasındaki fay hattının ortadan kalkmasından sonra Batı dünya egemenliğinin yekpareleşmesinin Batı dışı

dünya ve kitlesel hareketler aleyhine birtakım sonuçları olmuştur. Yeni dönemde Batı merkezli küresel güçlere karşı konumlanmış kolektif, homojen bir güç kalmayınca, Batı dışı alanlarda ulus-devletlerin de zafiyetleri dolayısıyla, toplumsal muhalefetin odağı kamusal alandan özel alana geçti. Başka bir deyişle siyasal etkileşim kamusal alandan ziyade özel alanda billurlaşmaya başladı. BM gibi uluslararası baskı örgütlerinin, Sosyalist Enternasyonal gibi siyasal örgütlerin, dünya kamuoyunun, siyasal partilerin vb. işlevsiz kalması ve anlamını yitirmesi bu gelişmenin bir sonucudur. Böylece, küreselleşmenin doğurduğu sorunlar karşısında küresel çapta çözümler üretmeye yönelen hareketler yerine, birey, küçük grup, cemaat bazında örgütlenen yerel mücadele perspektifleri ortaya çıktı. Bergama köylüsünün topraktan altın çıkarma uğruna siyanürle zehirlenmesi riski sadece Bergama köylüsünü ilgilendiriyordu; Karadeniz köylüsünün HES'lerle ilgili yerel düzeyde yaşadıkları sorunların çözümü yine yerel düzeyde aranıyordu vb. Halbuki en basit mantık bile, günümüz dünyasında yaşanan doğa, çevre, insan, emek vb. istismarının yerel bir sorun olmadığı çıkarılmasını yapabilir. Küreselleşme ve onun yürütücüsü olan güçlerin çıkarlarına uygun olan da bu mantığın iptal edilmesidir zaten. "Küresel sorunlara karşı yerel/bireysel çözümler" perspektifini dayatmaları bundan. Sayısız küresel toplumsal sorun karşısında bireysel olarak ve özel araçlarla mücadele edilmesi küresel güçlerin gücünü kırmak bir yana, zayıflatamazdı bile. Fillerle karıncaların savaşına benzeyen bu durum, küresel sorunlara karşı bireysel mücadelenin daima iflasla sonuçlanacağı gerçeğini teyit ediyor. Postmodernite, moderniteden farklı olarak, insanlığın karşılaştığı sorunları çözme irade ve sorumluluğunu kitleler ve ulusların üzerinden alıp birey ve küçük gruplar üzerine yıkmış; üstelik birey ve küçük grupların elindeki bütün kılavuz ve manifestoları (izmler, ideolojiler) da kullanılmaz hale gelecek bir tarzda kundaklamıştır. Yeni muhalif hareketlerin yönsüzlüğü, şaşkınlık ve çaresizliği tamamen bu gelişmenin bir ürünüdür.

Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler: Yapısal Farklılıklar

Soğuk Savaşın bitişi, polarizasyonun sonu ve tek-merkezli Amerikan küreselleşmesinin başlangıcı eski ve yeni toplumsal hareketler arasındaki büyük kırılmanın gerçekleştiği bir zaman dilimidir. Küreselleşmeyle beraber çokkültürcülüğe dayalı, tarihten kopuk, parçalı bir toplum kavrayışı ön plana çıkmıştır. Bu bakış açısı kurulu toplum birliklerini tehdit eder niteliktedir. 1980'lerden başlayarak, esasen 1990'lardan itibaren 1960-70'lere damgasını vuran eşitlikçi, kolektivist, dayanışmacı hareketler kaybolmaya yüz tutmuştur. Yeni toplumsal hareketlerin söylem düzeyinde ne kadar ideolojiler-üstü görünseler de ve neo-liberalizmin türlü tezahürlerine savaş açmış olsalar da- neo-liberal ideolojinin ve onun post-modern aurasının etkisini taşımakta oldukları vurgulanmalıdır. Son dönemde

neo-liberal küreselleşme söylemi gündelik yaşam, siyaset ve toplumsal muhalefet üzerinde ağır bir hegemonya kurarak, ulus, kitle ve sınıf kategorileri üzerinde aşındırmalar yaratmış ve pratik olarak bu kategorileri kendi bünyesi içinde ayırmaya zorlayan yeni süreçleri açığa çıkarmıştır. Toplumsal muhalefetin başlıca donanımını ulus-aşırı (küresel) veya ulus-altı (yerel, bölgesel) kavram ve kategoriler oluşturmaktadır. Ulus ve sınıf realiteleri ve evrensel ütopyik tahayyül bertaraf edilmiştir. Bugün denklemde değişen, ulus ve sınıf egemenliği pozisyonlarıdır. Buna karşılık Batı dünya egemenliği her türlü tartışmanın üzerinde yer almaktadır. Bu açıdan değişen bir şey söz konusu değildir. Geçmişte modern izmlerin (Batı Marksizmi de dahil olmak üzere) Batı üstünlüğünü pekiştiren, haklılaştıran tekçi ve Batı-merkezci söylemi ile, bugün postmodernizmin veya küreselleşme söyleminin farkçı, “merkez”i (Batı’nın rolünü) bulanıklaştıran söylemi arasında temelde bir farklılık yoktur; aynı kapıya çıkmaktadırlar. Modernizmin tekçiliğine karşı postmodernizmin çoğulculuğu, modernizmin evrensel-ulusal gerilimine

dayalı kurtuluşçu-teleolojik paradigması ile postmodernizmin küresel-yerel gerilimine dayalı aşırı rölativist-belirsizlikçi paradigması arasındaki dikotomik ayrılıklar temel nitelikte değildir.

Yeni toplumsal hareketlerin eski toplumsal hareketlerden ayrıldığı en önemli nokta, bir devrim perspektifinden, gelecek ütopyasından ve örgütlü bir parti, sendika veya kitle örgütüne bağlı mücadele dinamiğinden/zemininden yoksun olmalarıdır. Yeni toplumsal hareketler çok çeşitli biçimlerde, çoğulcu görüntülerle karşımıza çıkarlar.

Yeni toplumsal hareketlerin toplumsal tabanı da oldukça renkli ve heterojendir ve geniş bir yelpazeye yayılır. Her biri farklı hedeflere kilitlenmiş, katılımcı sayısı az, nispeten örgütsüz topluluklar oluştururlar. Endüstri toplumundan dışlanmış, küreselleşmenin mağduru olan her türlü kesim, gençler, işsizler, küçük çiftçiler, küçük mülk sahipleri, mülksüzler, yoksullar, güvencesizler, öğrenciler, Marx’ın “lumpen proletarya” adını verdiği endüstriyel sınıfın dışında kalan kesimler, sistemin ve toplumun kıyısında yaşayan göçmenler, mülteciler, sistem mağduru et-

nik/dinsel kesimler, cinse dayalı gruplar (kadınlar, eşcinseller vb.) yeni toplumsal hareketlerin başlıca aktörleri arasında yer alırlar. Başlıca hedefleri, bütün bu hareketleri birbirine yakınlaştırmaktan ziyade uzaklaştıracak niteliktedir; talepleri arasında çakışimsızlıklar vardır. Savaş karşıtları, ırkçılar, ırkçılık karşıtları, ekolojistler, barışçılar, vicdani redciler, anarşistler, anti-kapitalistler, neo-feministler, yoksulluk karşıtları, topraksızlar, etnik, ırksal, mezhepsel, cinsel aidiyetleri peşinde koşanlar, orta ve yüksek eğitimle ilgili sorunlarını dile getiren öğrenciler, hormonlu gıda karşıtları, yerel kültür savunucuları, hayvan hakları için mücadele edenler vb. yeni toplumsal hareketlerin ana tabanını oluştururlar. Eski toplumsal hareketlerin ana aktörleri olan proletarya, bugününe kıyasla hem talep ve ideolojileri hem de yapısal özellikleri itibarıyla daha homojen olan geniş öğrenci birlikleri ve köylü kitleleri bir blok olarak sahneden çekilmişlerdir. Yeni toplumsal hareketlerin bir diğer özelliği, örgütsel yapılarının ve örgütlenme biçimlerinin farklılaşmış olmasıdır; bir merkeze bağlı değildirler, hiyerarşik olmayan örgütlenme biçimleri ortaya koyarlar, büyük kitleleri bir araya getirme amaçları yoktur, herhangi bir biçimde siyasal iktidarı hedeflemezler ve daha çok spontane bir tarzda eyleme geçerler. Çoğunlukla da kitle odaklı değil, birey odaklıdırlar. Onları eski toplumsal hareketlerden ayıran başka bir önemli vasıf da, ulusal kalkınma, toplumsal refah, eşit işe eşit ücret, topraksız köylüye toprak, herkese bedava eğitim olanağı, sosyal sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, daha çok okul açılması, ekonomik büyüme ve sosyal adaletin sağlanması vb. gibi merkezi konular üzerinde mücadele perspektifleri geliştirmeye yönelmemeleridir. Bu açıdan yeni toplumsal hareketlerin toplumun genelini ilgilendiren sorunlara karşı duyarsız kaldığını iddia etmek mümkündür. Buna karşılık yeni toplumsal hareketler bireysel kimlik ve aidiyetle ilgili sorunlara çok daha fazla duyarlıdırlar. Bireyi daha dolaysız bir biçimde ve olumsuz yönde etkileyen ekolojik istismar, yerel-kentsel sorunlar, gündelik yaşam pratiklerine ilişkin mikro sorunlar ve kültürel çelişkilerden kaynaklanan kimlik sorunları yeni toplumsal hareketlerin başlıca varoluş/etkinlik alanlarıdır.

Bu özelliklerin Batı'daki yeni toplumsal hareketler için geçerli olduğunu, Batı dışı ülkelerdeki toplumsal hareketleri teşhis ve analiz etmekte yeterli olmayacağını vurgulamalıyız. Örneğin Latin Amerika halk hareketlerinin ve İslam dünyasındaki muhalif hareketlerin gelişim seyri ve özellikleri bambaşka bir kavramlaştırma ve modelleştirmeyi gerekli kılmaktadır. Aynı şekilde Türkiye örneğinde de toplumsal muhalefetin minör/mikro örneklerinin yanı sıra majör/makro örneklerinin de olduğu görülebilir. Türkiye'de toplumsal muhalefetin minör/mikro olmayan başlıca iki örneği Kürt milliyetçiliği ve ulusalcı-laik sol harekettir. Bunlar gerek ideoloji ve program (talepler), gerekse eylemlilik düzleminde majör/makro hareketlerdir. Özellikle milliyetçi Kürt hareketi spontane olmayan, örgütlü şiddete dayalı, ajitasyon-manipülasyon-meşruiyet aygıtları merkezi bir tarzda çalışan, kurumsal bakımdan aşırı merkezizetçi, hiyerarşik güdüme sahip bir yapı ve karakter göstermektedir; söylemleri "demokratik" olsa bile yöntemleri apaçık otoriter ve Stalinisttir. Ulusalcı sol hareket ise daha spontane ve ani yükselişler göstermektedir; konjonktürel sebeplere bağlı olarak toplumsal meşruiyet zemini zayıflamış görünmektedir ve Kürt milliyetçiliğinin tam tersine anti-emperyalist kimliği belirgindir. Söz konusu iki hareket kitleselleşme kabiliyetleri, bütüncül perspektif ve söylemleri, örgütlenme tarzları ile "yeni toplumsal hareketler"den kesin bir biçimde ayrılmaktadır.

1980'li yıllardan itibaren sendikalar, partiler, dernekler ve diğer klasik kitle örgütleri ulusal hükümetler ve ulus-aşırı müdahil güçler üzerinde baskı ve direnç unsuru olma niteliklerini yitirerek bürokratik aygıtlara dönüşmüşlerdir. Elbette bu gelişmede modern kitle örgütlerine duyulan güvensizliğin de payı vardır. Sonuçta kitlelerin politik sahneden çekilmesinin yarattığı boşluk yeni dönemde amorf bir yapı arz eden yeni sosyal hareketler tarafından doldurulmaktadır. Bu hareketlere eylem çağrıları belirli kurumlar tarafından yapılsa da, katılımlar daha çok bireysel niteliktedir. Ancak bireysel tepkilerin yaydığı enerji, genellikle kendisine direnç gösterilen güçleri zayıflatmaya yetmemektedir. Nadir durumlarda kısmi başarılar söz konusudur. Tekelci medyanın bu süreçte herhangi bir rol üstlenmediğini ileri sürmek doğru değildir; tam tersine, hemen daima muktedir güçlerin safında yer tutmaktadır. Yerel medyanın etki gücü ise çoğu durumda son derece zayıftır.

Sonuç Yerine

Yakın Doğu'da haritaların değiştirilmek istendiği bir dönemden geçerken yaşananlar bir yönüyle yüz yıl önce Osmanlı'nın parçalanma sürecini andırıyor. Buna karşılık toplumsal hareketlerin çözüme yönelik herhangi bir anlamlı tepki üretmemesi, daha doğrusu tepkisellik sınırını aşamaması; Ortadoğu'nun her yerinde etnik/dinsel bölünme ve iç savaş koşullarını yaratan, işgal, tahrik, mani-

pülasyon ve kitlesel imha araçlarını harekete geçiren küresel Batılı güçlere karşı Milli Mücadeleye benzer yönelişler içine girmemesi dikkat çekicidir. Tam tersine toplumsal hareketler müdahil-işgalci güçlerin hedeflerine ters düşmeyecek bir şekilde, temelleri geçen yüzyılda atılmış (Baasçı, otoriter) statükoları kırmaya yönelik bir yörüngede gelişme gösteriyor ve herhangi bir düzeyde emperyalist müdahale ve işgallere karşı söylem ve pratikler üretmeye yönelmiyor. Böyle bir durum karşısında yeni toplumsal hareketlerin “radikalliğini” sorgulama gerekliliği bulunuyor. Bölge halkları arasındaki etnik, mezhepsel bölünmeleri, ayrışma ve çatışmaları güçlendiren mevcut tepkisellikten en fazla küresel Batılı güçlerin yararlandığı bir gerçektir. Ortadoğu’da Batı kaynaklı şiddet ve istikrarsızlık ortamı sürerken, kalıcı bir barış için bütün umutlar tükenirken, dünya kamuoyunun da görülmemiş bir kaygısızlık ve atalet içinde bulunduğu saptamasını yapmak gerekiyor. İçinde yaşadığımız yüzyılın en trajik soykırımları Ortadoğu’da yaşanırken tepki vermeyen Batı kamuoyunun küreselleşmenin vahşi uygulamalarının sonuçları kendilerine dokununca harekete geçmesi, belirli taleplerle sınırlı tepkisel kentsel hareketlere yönelmesi dikkat çekicidir. New York’taki işgal hareketi de dahil olmak üzere, “aşağıdan küreselleşme”yi savunan hiçbir hareket İslam dünyasında Batı müdahaleleri sonucu gerçekleşen trajediye karşı tepki üretme noktasına gelmemiştir. Geçtiğimiz yıllarda ABD’de Irak’taki Amerikan varlığına karşı gelişen tek tepki “artık evlatlarımız ölmesin” boyutundan öteye geçmemiştir. Amerikan kamuoyunun büyük bölümünün beyninin “özgürlük şehidi” mitiyle yıkandığını iddia etmek yanlış olmayacaktır. Sonuçta Amerikan dünya egemenliği sorgulanmadığı gibi, Irak’ta, Afganistan’da, Filistin’de... dökülen kanların, Guantanamo esir kampındaki Nazileri aratmayan muamelelerin hesabını soran hiçbir toplumsal hareket görünürde yoktur. Dünya kamuoyu İslam dünyasındaki vahim gelişmelere karşı derin bir sessizlik ve kayıtsızlık içindedir. Buna karşılık muhalif toplumsal hassasiyetlerin başka yönlerde, ya yerel-mikro sorunlara ya da Dünya Bankası, G-8 gibi birtakım sembolik hedeflere -hiçbir somut ileri kazanım sağlamayacak bir tepkisellik- sözde direnç göstermeye kanalize olduğu görülmektedir. Bu durum, kürkü için avlanan ve soyları tükenmenin eşğine gelmiş hayvanları korumak adına sokakta kürk giyen kadınların üzerine boya dökme-ye veya Afrika’daki açlar için milyonlarca dolarlık harcamalar yaparak konserler düzenlemeye benziyor. Bu türden vicdan rahatlatan ama hiçbir gerçek çözüm içermediği aşkar olan eylemlerin sahipleri medyada en radikal pozlarla görünüyorlar. Yeni-muhafazakâr ideolojinin kitleler üzerindeki uyuşturucu etkisinin belirginleştiği koşullarda bu durum şaşırtıcı değildir.

Muhalif toplumsal hareketler Batı yayılcılığına karşı argümanlar üretmek bir yana, küresel güçlerin hedeflerine aykırı düşmeyecek bir tarzda yerel, sürekli kaygan bir zeminde mücadele perspektifleri geliştirmeye soyunmuşlardır ve “radikalliklerini” bu tavırla göstermektedirler. Türkiye’de solun geçmişteki başat

argümanlarından (özellikle anti-emperyalizm ve tam siyasal-ekonomik bağımsızlık ilkesinden) uzaklaşma gayretinin anlamını bu kısır döngü içinde aramak gerekmektedir. Türkiye’de yakın bir geçmişte marjinal kalmakla birlikte enternasyonalist gelişmeyi savunan sol hareketlerin (örneğin Troçkizm) bile bugün gelip dayandıkları nokta, toplumsal parçalanmayı teşvik eder bir tarzda etnik-milliyetçi hareketleri destekleyerek “(Kürtlerin) ulusal self-determinasyon hakkı”nı savunur bir politik tutuma hapsolmalarıdır. Bölgesel ayrışmalar ivme kazanırken, her türden ayrışma eğilimini demokratik talep/kazanım çerçevesinde değerlendiren bir politik tutum aslında bölgede hiçbir tarafa bir şey kazandırmayacaktır. Kazanan Batı dünya egemenleri olacaktır. Batı politikalarının ve onun bölgesel yedek gücü olan Siyonizmin Yakın Doğu halklarına kan, gözyaşı ve yıkımdan başka bir şey getirmediği, getirmeyeceği açıktır. Bunu tartışmak bile anlamsızken, muhalif hareketlerin kendilerine mücadele edilecek ucube hayaletler yaratması ancak abesle iştigal olabilir.

Toprakları, suyu, insan gücü yağmalanan, milyonlarca ücretlinin sigortasız ve güvencesiz olduğu, fiilen sendikalaşma hakkının bulunmadığı, iş güvenliğinin ortadan kaldırıldığı, cinayetten farksız iş “kaza”larında dünyanın sayılı ülkeleri arasında bulunan, halkının büyük bölümünün açlık sınırında yaşadığı, yüz yirmi yıl önce kazanılan sekiz saatlik işgünü hakkının çok gerisine düşen çalışma koşullarında on-on iki saat çalıştırıldığı bir ülkede ve bu koşullar altında, toplumları ayrıştırıp birbirleriyle çatıştırmaktan başka bir amaca hizmet etmeyen, doğru tanımlanmamış “demokratikleşme ve özgürlük” taleplerinin -barındırdığı bütün iyi niyetli söyleme rağmen- verili durumun pekişmesine yok açtığı görülmelidir.

Çağımız koşulları insanlığı bütünsel çözümlerden gittikçe uzaklaştırdığı gibi, ortak sorunları olan toplumları, kitleleri ve bireyleri de birbirinden ayırıyor. Sorunlar belki de tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar küresel ölçekte yaşanıyor. Buna karşılık bütünsel çözüm önerilerine sırtını çeviren bir tavır alış söz konusu. Halbuki insanlığın karşılaştığı sorunlar karşısında bütünsel yaklaşımlara her zamankinden daha fazla ihtiyaç var. Çağımızda bireysel iradenin, etiğin, özneliğin, hedonizmin ve bireysel teşebbüsün maksimizasyonunu kısıkırtan koşullar bireyin özgürlükler alanının genişlediği anlamına gelmiyor şüphesiz. Tıpkı, geçmişte kitlelerin iradesinin (ister ulus ister sınıf isterse dünya kamuoyu düzeninde olsun) ve “tarihi kitleler yapar” perspektifinin kitlelerin kurtuluşu anlamına gelmediği gibi. Özgürlükleri genişletmenin yolu birey ve toplum arasındaki uyum ve dengeyi yakalayan eşitlikçi ve adil bir düzenden geçiyor. Batı dünya egemenliğinin insanlığa böyle bir seçenek sunmadığı gün gibi aşıkardır. Bu temel gerçek teslim edilmeden insanlık bir arpa boyu dahi yol ilerleyemeyecektir.

Batı’da gelişen yeni toplumsal hareketler ile Türkiye’deki toplumsal hareketler arasında benzeşen noktalar kadar benzeşmeyen yönler de bulunmaktadır; benzeşmeler yüzeysel, formel düzeydedir, yapı ve karakter itibarıyla benzeşme-

yen noktalar daha fazladır ve bunlar ampirik araştırmalarla ortaya konulabilir. Türkiye’de 1980 sonrasında, önceki dönemle kıyaslandığında birçok boyutuyla farklılaşan toplumsal muhalefetin özgül nitelikleri ve somut örnekleri ayrı bir yazının konusudur. Konuyu “Beyoğlu Sahnesi” fonunda ele alıp değerlendirmek ilgi çekici sonuçlar verebilecektir. Aslında Selçuk Erdem’in sayfalarımızda paylaştığımız iki karikatürü Türkiye’de toplumsal muhalefetin halihazırdaki manzara-i umumiyesini özlü bir biçimde yansıtıyor.

Kaynakça

Bu yazının oluşumunda çeşitli kaynakların yanında, özellikle Ali Akay’ın *Minör Politika* (Bağlam Yay., İstanbul, 2000) adlı kitabı ile Mustafa Kemal Coşkun’un “Süreklilik ve Kopuş Teorileri Bağlamında Türkiye’de Toplumsal Hareketler” (A.Ü. SBF Dergisi, 61/1, ss. 67-102) başlıklı makalesinden yararlanılmıştır.